

CU PRIVIRE LA STATUTUL FONOLOGIC AL VOCALELOR

Ѣ (ǣ), ѣ (ǣ) ÎN RUSA VECHĂ

AL. IONAȘCU

După V.V. Ivanov { 6/91—92, 96, 129, 186—187, 197 }¹, alternanța înaintea unui /j/ a literelor chirilice corespunzătoare fonemelor /y/ și /ɤ/, respectiv /i/ și /ɤ/ în scrierea rusă din perioada primelor texte (ca de altfel și în paleoslavă) ar reflecta neutralizarea opoziției fonologice dintre vocalele ultrascurte /ɤ/, /ɤ/ și vocalele normale, lungi la origine /y/, /i/ în poziția aminorată:

„Sunetele [ǣ] și [ǣ] puteau să apară nu numai în locul vocalelor [ɤ] și [ɤ], ci și în locul vocalelor [y] și [i] primare, accentuate și urmate de [j] sau [i]“ { 6/92 }; „... în slava comună a apărut modificarea pozițională a fonemelor reduse [ɤ] și [ɤ] și a lui [y] și [i] primari, înainte de [j] și de [i], în [ǣ] și [ǣ]“ { 6/129 }.

Alternanțele poziționale formînd „serii neparalele, parțial încrucișate“, considerate de R.I. Avanesov ca specifice numai pentru rusa (velicorusa) modernă { 1/23—27 }, ar fi fost deci prezente încă în cea mai veche fază atestată în scris a slavei de răsărit { 6/96 }.

Teza lui V.V. Ivanov nu se poate însă susține; ea este în contradicție cu o serie de fapte de ordin fonetic și fonologic, asupra cărora ne vom opri în rîndurile de mai jos.

Toți cercetătorii sînt de acord că înaintea unui /j/ ² vocalele ultrascurte (reduse) s-au transformat, încă în perioada slavei comune, în „reduse încordate“ sau, ceea ce înseamnă de fapt același lucru, în „[y], [i] reduse“, notate, de obicei în acord cu denumirea folosită, prin [Ѣ], [ѣ] sau [ǣ], [ǣ] { 3/211; 4/50; 5/92—93; 6/91; 8/91—92; 10/123, 294; 13/51; 14/169 etc. }.

¹ Între { } cifrele dinaintea barei diagonale indică lucrările purtînd numărul respectiv în bibliografia de la sfîrșitul articolului, iar cele de după diagonală — pagina sau paginile la care se face trimiterea.

² Uneori se afirmă că modificarea lui [ɤ] în [Ѣ] ([ǣ]) și a lui [ɤ] în [ѣ] ([ǣ]) a avut loc nu numai înainte de [j], ci și înainte de [i] și de [i]. În realitate însă avem una și aceeași poziție, căci literelor chirilice și glagolitice corespunzătoare vocalei [i] reprezentau (la începutul silabei) din punct de vedere fonologic grupurile /jɤ/ și /ji/. Cf. { 8/66—67 }.